Juni 2017

Museums

Mitteilungen des
Museumsverbandes Brandenburg

Alte Heimat – Neue Heimat
Deutsche und polnische Museen westlich und östlich der Oder nach dem Zweiten Weltkrieg

Vertreibung und Neuansiedlung

Neubewertung musealer Sammlungen

Perspektiven der Kooperation

Stara Ojczyzna – Nowa Ojczyzna
Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry po II wojnie światowej

Wypędzenie i nowe osadnictwo

Nowa ocena zbiorów muzealnych

Perspektywy współpracy

Museumsverband
des Landes
Brandenburg e.V.

Impressum
Museumsblätter – Mitteilungen des Museumsverbandes Brandenburg
Herausgegeben vom Museumsverband des Landes Brandenburg e. V.
Am Bassin 3, 14467 Potsdam
Telefon: (0331) 2 32 79 11
info@museen-brandenburg.de
www.museen-brandenburg.de

Redaktion Alexander Sachse, Susanne Köstering, Dietmar Fuhrmann, Marcin Wichrowski, Antje Kempe
Übersetzung Grzegorz Załoga
Layout und Satz Dörte Nielandt

Titelfoto Die Kirchgasse in der Küstriner Altstadt im Jahre 2016/
Zaułek Kościelny na Starym Mieście Kostrzyn 2016 r.

Druck Brandenburgische Universitätsdruckerei Potsdam
Auflage 800
ISSN 1611-0684

EUROPÄISCHE UNION
Europäischer Fonds für
Regionale Entwicklung

BB-PL
INTERREG V A
2014-2020

Das Projekt wird ko-finanziert aus Mitteln des Europäischen Fonds
für Regionale Entwicklung im Rahmen des Kooperationsprogramms/
Projekt współfinansowany ze Srodków Europejskiego Funduszu Rozwoju
Regionalnego w ramach programu współpracy: INTERREG V A
Brandenburg – Polen 2014–2020, Klein-Projekte-Fonds der Euroregion
PRO EUROPA VIADRINA. Barrieren reduzieren – gemeinsame Stärken nutzen.

Mit freundlicher Unterstützung durch das Ministerium für Wissenschaft,
Forschung und Kultur des Landes Brandenburg

Kooperationspartner Stadt Seelow, Muzeum Twierdzy Kostrzyn

Editorial

Vom 6. bis 8. Oktober 2016 trafen sich Museumskolleginnen und -kollegen aus Polen und Deutschland in Küstrin / Kostrzyn zu einer grenzüberschreitenden Konferenz unter dem Titel. „Alte Heimat – neue Heimat. Deutsche und polnische Museen westlich und östlich der Oder nach dem Zweiten Weltkrieg“. Es war das erste Mal, dass der brandenburgische Museumsverband eine solche deutsch-polnische Begegnung organisierte. Die Vorträge bezogen sich auf die Schicksale der Sammlungen und Museen in denjenigen Gebieten zwischen Polen und Deutschland, in denen in Folge des Zweiten Weltkrieges große Teile der Bevölkerung ausgetauscht worden waren. Wie eigneten sich die neuen Siedler das jeweilige vorgefundene kulturelle Erbe an? Wie gingen sie mit der alten und neuen lokalen Geschichte um? Auf welcher Grundlage und unter welchen Schwierigkeiten lebten sie sich ein und entwickelten sie eine neue Identität? Die Referentinnen und Referenten beleuchteten anhand von Überblicksdarstellungen und Fallbeispielen teilweise unglaubliche, sich überlagernde und überkreuzende Bevölkerungs- und Kulturverschiebungen, angefangen im nordwestlichen Polen über das Oderbruch bis in das ehemalige Land Lebus. Wir hörten von der einstigen Vielvölkerstadt Meseritz und von der polnischen Bevölkerung aus den ehemaligen ostpolnischen Gebieten, die nach 1945 westwärts bis an die Oder und Neiße vertrieben wurden. Es war wohl das erste Mal, dass diese Geschichten aus Museumssicht zusammengetragen wurden. Beispiele für Hürden und Chancen deutsch-polnischer Museumskooperation runden die Beiträge ab. Wir haben die Gastfreundschaft unserer Kollegen in Küstrin / Kostrzyn und die Offenheit aller Tagungsteilnehmer sehr genossen, danken allen, die dies ermöglicht haben und freuen uns auf eine Fortsetzung.

Im Fundusteil dieses Heftes finden Sie neben Würdigungen ehemaliger und neuer brandenburgischer Museumsleiterinnen und -leiter einen Debattenbeitrag zu unserem letzten Heft. Das Potsdam Museum setzt sich mit einer kritischen Analyse seiner Darstellung der NS-Zeit in der Dauerausstellung auseinander, die im vorigen Heft erschienen ist. Wir freuen uns über den kollegialen Austausch.

Susanne Köstering

Od Redakcji

W dniach 6-10 października 2016 spotkali się w Kostrzynie nad Odrą Koleżanki i Koledzy z polskich i niemieckich muzeów na transgranicznej konferencji pod tytułem „Stara ojczyzna – nowa ojczyzna. Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry po II wojnie światowej”. Związek Muzeów Landu Brandenburgia zorganizował takie polskie-niemieckie spotkanie po raz pierwszy. Wygłoszone referaty odnosiły się do losów zbiorów i muzeów na tych obszarach między Polską a Niemcami, w których dokonały się wymiany ludności w konsekwencji II Wojny Swiatowej. Jak nowi osadnicy na Ziemiach Odzyskanych przyjmowali znajdujące się tam dobra kultury? Jak obchodzili się z starą i nową lokalną historią? Jakie były podstawy ich aklimatyzacji, jakie następowały trudności i jak rozwijana była nowa tożsamość? Referentki i Referenci w swoich pogladowych prezentacjach i na pojedynczych przykladach naświetlili częściowo niewiarygodne, nawarstwiające się i krzyżujące się wzajemnie zjawiska wymiany ludności i kultury, począwszy od Północno-Zachodniej Polski, przez Kotlinę Freienwaldzką do dawnej Ziemi Lubuskiej. Na konferencji mogliśmy wysłuchac referatów o wielonarodowym mieście Meseritz / Międzyrzecz, jak również o polskiej ludności z dawnych polskich obszarów na Wschodzie, która po 1945 roku przybyła na Zachód aż po granicę Odry i Nysy Lużyckiej. To pierwszy przypadek przedstawienia tej historii z perspektywy muzealnej. Zawarte w tomie artykuły poruszają także przeszkoda i szans polsko-niemieckiej współpracy między muzeami. Mieliśmy przy tej okazji możność doświadczyć gościnności naszych Koleżanek i Kolegów z Kostrzyna, jak również otwartości gości konferencji – dziękujemy wszystkim, którzy umożliwili to spotkanie i cieszymy się na kontynuację.

W częsci zeszytu pod tytułem Fundusteil znajdą Państwo – oprócz słów uznania dla byłych i nowych kierowników brandenburskich muzeów – artykuł zawierający debatę na temat naszego ostatniego zeszytu. Muzeum Miejskie Poczdamu odpowiada w nim na krytyczną analizę przedstawienia czasu nazizmu w swojej stałej ekspozycji opublikowaną w ostatnim zeszycie. Cieszymy się na dalszą perspektywę koleżeńskiej wymiany doświadczeń.

Susanne Köstering

Inhalt

Treść

Alte Heimat – Neue Heimat
Deutsche und polnische Museen westlich und östlich der Oder nach dem Zweiten Weltkrieg

Stara Ojczyzna – Nowa Ojczyzna
Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry po II wojnie światowej

Woher – Wohin?
Vertreibung und Neuansiedlung beiderseits von Oder und Neiße nach dem Zweiten Weltkrieg

Skąd – Dokąd?
Wypędzenie i nowe osadnictwo po obu stronach Odry i Nysy po II wojnie światowej

8 Die Rolle der Museen im Prozess der kulturgeschichtlichen Aneignung der westpommerschen Geschichte nach dem Zweiten Weltkrieg
Paweł Migdalski

Muzea w procesie kulturowego oswajanie przeszłości Pomorza Zachodniego po drugiej wojnie światowej
Paweł Migdalski

26 Neue Heimat links der Oder – Vom Flüchtlingsalltag in den ersten Nachkriegsjahren
Reinhard Schmook

Nowa ojczyzna po lewej stronie Odry – O uchodźczej codzienności w pierwszych latach po wojnie
Reinhard Schmook

34 Die Altstadt von Küstrin – ein Niemandsland
Ryszard Skałba

Stare Miasto Kostrzyn – Ziemia Niczyja
Ryszard Skałba

Alte Sammlung – Neue Fragen.
Neubewertung musealer Sammlungen nach 1945?

Stare zbiory – nowe pytania.
Nowa ocena zbiorów muzealnych po 1945?

44 Vom Heimatmuseum zum Museum der Soldiner Seenplatte in Myślibórz – Kontinuität und Entwicklung des Museumswesens in Myślibórz / Soldin in den Jahren 1928–2016.
Magdalena Szymczyk

Od Heimatmuseum do Muzeum Pojezierza Myśliborskiego – Kontynuacja i rozwój muzealnictwa w Myśliborzu 1928–2016.
Magdalena Szymczyk

54 Ein neuer Blick auf die Geschichte der Stadt – Die Ausstellung „Deutsche und andere Bewohner von Meseritz“
Andrzej Kirmiel

Nowe spojrzenie na historię miasta – wystawa „Niemcy i inni mieszkańcy Międzyrzecza“
Andrzej Kirmiel

60 Gesellschaftspolitische Umwälzungen und deren Auswirkung auf Integrationsprozesse nach dem Zweiten Weltkrieg, dargestellt am Beispiel der Tätigkeit des Museums in Zielona Góra
Longin Dzieżyc

Przeobrażenia systemowe i ich wpływ na procesy integracyjne zachodzące po II wojnie światowej na przykładzie działalności zielonogórskiego muzeum
Longin Dzieżyc

78 Nach 1945 vorgefundene Musealien in den Sammlungen des Ethnografischen Museums in Zielona Góra, Freilichtmuseum in Ochla
Irena Soppa

Muzealia zastane po 1945roku w zbiorach Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze z/s w Ochli
Irena Soppa

Perspektiven der Kooperation

88 Museen, grenzüberschreitende Zusammenarbeit und europäische Fördermittel
Stanisław Horoszko

96 Das Martyriumsmuseum in Słońsk
Dominika Piotrowska-Kuipers

102 Ethnografisches Museum in Zielona Góra, Freilichtmuseum in Ochla – Bericht über die Zusammenarbeit und Projektrealisierung mit der Deutsch-Polnischen Gesellschaft in Zielona Góra
Anna Kamińska

104 Gemeinsame Arbeit an der Geschichte – Polnische Wissenschaftler am Pommerschen Landesmuseum in Greifswald
Gunter Dehnert

108 Museumsnetzwerk Region Untere Oder – Der aktuelle Stand
Anke Grodon

Perspektywy współpracy

Muzea, współpraca transgraniczna i europejskie środki pomocowe
Stanisław Horoszko

Muzeum Martyrologii w Słońsku
Dominika Piotrowska-Kuipers

Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z/s w Ochli – Komunikat na temat współpracy i realizacji projektu z Regionalnym Towarzystwem Polsko-Niemieckim w Zielonej Górze
Anna Kamińska

Wspólna praca nad historią – polscy naukowcy w Pommersches Landesmuseum w Greifswaldzie
Gunter Dehnert

Sieć Muzealna Regionu Dolnej Odry – aktualny stan współpracy
Anke Grodon

Fundus

114 „Pflichtübung“ oder Forschungsschwerpunkt? Die Darstellung des Nationalsozialismus in der Ständigen Ausstellung des Potsdam Museums

117 Wechsel in Luckau
Helga Tuček gibt nach 40 Dienstjahren den Staffelstab weiter.

118 Naturkundemuseum Potsdam
Dr. Detlef Knuth geht in den Ruhestand

119 Museumsleiter, Regionalhistoriker und Verbandsinitiator
Dr. Reinhard Schmook im Ruhestand

120 Direktorin des Museum Barberini in Potsdam
Dr. Ortrud Westheider

121 Professionelles Museumsmanagement hält Einzug in Meyenburg
Susan Hoyer übernimmt die Geschäftsführung im Modemuseum Schloss Meyenburg

Vom Heimatmuseum zum Museum der Soldiner Seenplatte in Myślibórz – Kontinuität und Entwicklung des Museumswesens in Myślibórz / Soldin in den Jahren 1928–2016.
Od Heimatmuseum do Muzeum Pojezierza Myśliborskiego – Kontynuacja i rozwój muzealnictwa w Myśliborzu 1928–2016.

Magdalena Szymczyk

Ansicht des westlichen Flügel des Gebäudes vor dem Umbau, 1927/28
Widok zachodniego skrzydła budynku przed przebudową (1927/28)

Die musealen Traditionen von Myślibórz / Soldin begannen Anfang des 20. Jahrhunderts mit dem Beschluss über die Eröffnung eines Museums. Um den Bedürfnissen dieser neu entstehenden Einrichtung zu genügen, wurden Räume des Klausurbereichs des ehemaligen Dominikanerklosters umgebaut. Die im 19. Jahrhundert zerstörten, reparaturbedürftigen Räumlichkeiten waren nach dem Ersten Weltkrieg in kleine Übergangswohnungen aufgeteilt worden. 1927 wurden diese Einbauten nach Plänen von Architekturprofessor Emil Rüster aus Berlin wieder zurückgebaut. Die Eröffnung des Museums fand im Jahre 1928 statt.

Tradycje myśliborskiego muzealnictwa sięgają początków XX wieku, kiedy to podjęto decyzję o utworzeniu na miejscu muzeum. Na potrzeby nowo powstałej placówki zaadoptowano pomieszczenia klauzury byłego klasztoru dominikańskiego. Nieremontowane i zniszczone w XIX wieku, po I wojnie światowej podzielone zostały one na małe mieszkania tymczasowe. W 1927 roku architekt profesor Emil Rüster z Berlina wykonał plany zaadaptowania budowli odwołujące się do jej stanu przed przebudową. Otwarcie muzeum nastąpiło w 1928 roku.

Zu den wichtigsten baulichen Veränderungen gehörten der Verzicht auf das alte Treppenhaus, das sich außen an der Giebelwand auf der Südseite befand, und der Einbau eines neuen Aufgangs in Form einer zylindrischen Bastei gegenüber dem Eingang an der Ostwand. Im Erdgeschoss gab man den Fenstern ihre ursprüngliche Gestalt mit gotischen Bögen und mit Vitragen, die aus Spenden finanziert wurden, zurück. In den Vitragen waren die Wappen der Städte des Kreises sowie Wappen von Handwerkszünften, u. a. der Schneider, Müller und Maurer, dargestellt. Weiterhin wurden eine Zentralheizung und elektrische Beleuchtung eingebaut. Die denkmalpflegerische Aufsicht oblag Erich Blunck aus Berlin, dem Denkmalpfleger der Provinz Brandenburg.

Im Erdgeschoss des umgestalteten Klosterflügels befanden sich drei Ausstellungssäle, die der Vorgeschichte, dem Mittelalter sowie der sakralen Kunst gewidmet waren. Im Obergeschoss befanden sich Ausstellungen der Bereiche Ethnografie und Geologie. In der ersten Etage waren die Museumsverwaltung und die Bibliothek untergebracht. Im Jahre 1938 wurde der Plan für einen Museumsanbau entworfen, in dem ein Ausstellungssaal für den Bereich Vorgeschichte entstehen sollte. Aufgrund finanzieller Engpässe kam es jedoch nicht dazu und der geplante Ausbau wurde nicht realisiert.[1]

Während des Zweiten Weltkriegs blieb das Museum mit all seinen Exponaten fast unversehrt erhalten. Jedoch kam es in den Nachkriegsjahren zu beträchtlichen Beschädigungen und letztendlich überlebte das Museum nur bis in die Jahre 1951/52. Nach dem Krieg entstand in den Räumen des Klosters eine Schule. Die Sammlungen wurden entnommen und in die Obhut von Lehrern übergeben, ein Teil der Exponate diente als didaktische Hilfen, ein weiterer Teil wurde unter dem Dach des Museums deponiert, ein Teil vernichtet. Zeugnis darüber legt eine Aktennotiz ab, erstellt am 22. Februar 1972 im Nationalmuseum in Szczecin:

„Am 22. Februar 1972 meldete sich im Museum (...) der ehemalige Direktor des Pädagogischen und Allgemeinbildenden Lyzeums in Myślibórz, und danach ein Mitarbeiter / Abteilungsleiter / Kuratorium des Schulbezirkes in Szczecin.

Do głównych zmiany jakie wprowadzono należały: rezygnacja ze starej klatki schodowej, która znajdowała się wewnątrz przy ścianie szczytowej po stronie południowej, a wybudowanie nowej w postaci cylindrycznej baszty przy wschodniej ścianie na wprost wejścia. Na parterze przywrócono pierwotny kształt okien z gotyckimi łukami i umieszczono w nich witraże, ufundowane przez darczyńców. Witraże przedstawiały herby miast powiatu, oraz godła cechów, między innymi: cechu krawców, młynarzy i murarzy. Zainstalowano centralne ogrzewanie i oświetlenie elektryczne. Nadzór konserwatorski sprawował Konserwator Prowincji Brandenburgia, profesor Erich Blunck z Berlina.

Na parterze przebudowanego skrzydła klasztornego znajdowały się trzy sale ekspozycyjne poświęcone prahistorii, średniowieczu oraz sztuce sakralnej. Na piętrze natomiast znajdowały się ekspozycje poświęcone etnografii oraz geologii. Oprócz tego mieściły się tam jeszcze pomieszczenia administracji i biblioteka.

W roku 1938 powstał projekt dobudowania do muzeum nowego bloku, w którym miała powstać sala ekspozycyjna na potrzeby zbiorów z okresu prahistorii, jednak ze względów finansowych planowana rozbudowa nie została zrealizowana.[1]

Podczas II Wojny Światowej muzeum wraz z eksponatami ocalało prawie w stanie nienaruszonym. W latach powojennych jednak doszło do ogromnych zniszczeń i muzeum przetrwało ostatecznie do 1951/52 roku. Po wojnie w budynku klasztoru utworzono szkołę. Zbiory zebrano i oddano pod opiekę nauczycielom. Część z nich służyła jako pomoc dydaktyczna, część została zdeponowana na strychu klasztoru i ratusza, a część zniszczono. Świadectwem tego jest notatka służbowa wykonana 22 lutego 1972 roku w Muzeum Narodowym w Szczecinie:

„Dnia 22 lutego 1972 r. zgłosił się do Muzeum (..) były dyrektor Liceum Pedagogicznego i Ogólnokształcącego w Myśliborzu, a następnie pracownik (Naczelnik Wydziału) Kuratorium Okręgu Szkolnego w Szczecinie.

W czasie swej pracy w Myśliborzu w 1945 r. zastał w budynku poklasztornym gdzie mieściło się Muzeum,

Verziertes Gitter im Flur des Museums
Ozdobna krata w sieni muzeum

Ausstellungssaal mit sakralen Exponaten
Sala z ekspozycją sakralną

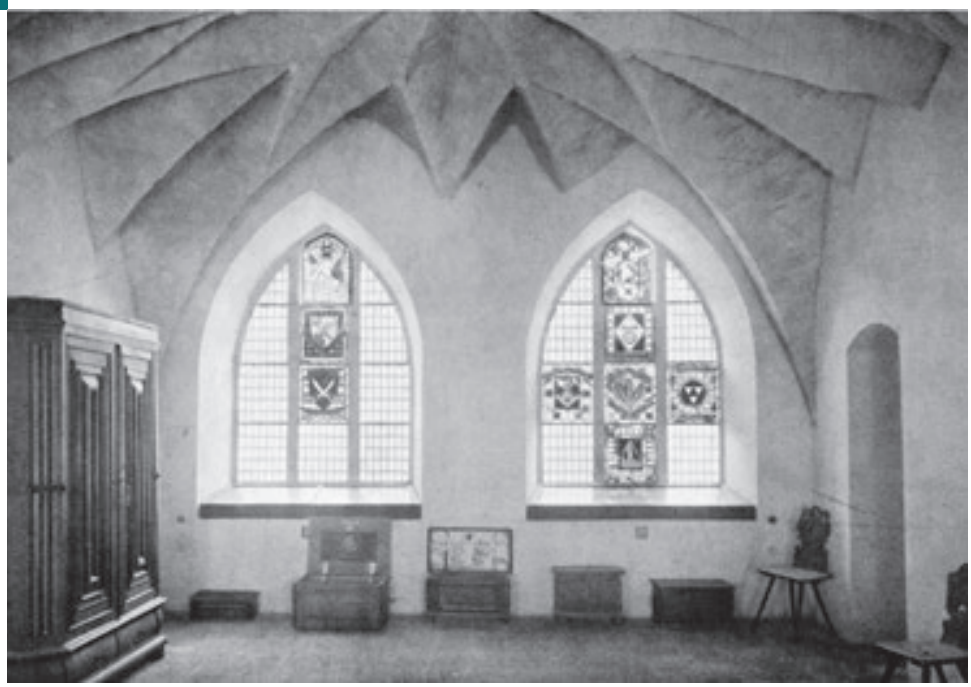

Saal mit Zellengewölbe nach der Renovierung
Sala ze sklepieniem kryształowym po remoncie

Die Räumlichkeiten des Klosters während des Umbaus 1927/28
Pomieszczenia klasztorne w trakcie remontu (1927/28)

Bei seiner Arbeit in Myślibórz im Jahre 1945 traf er im ehemaligen Klostergebäude, in dem sich das Museum befand, vor allem auf archäologische, mineralogische, petrografische und geologische Sammlungen in fast unberührtem Zustand. Besonderes Interesse erweckte eine der Ausstellung beigefügte Karte, auf der archäologische Fundstätten verzeichnet waren. Die in der Ausstellung enthaltenen Exponate wurden durch die Vorbenannten unter Mithilfe von Schülern geordnet und einer didaktischen Nutzung zugeführt. Im Wesentlichen ging es hierbei um die Übersetzung von Herkunftsnachweisen der Antiquarien aus dem Deutschen in die polnische Sprache. Die geordneten Sammlungen verblieben in gutem Zustand innerhalb der Ausstellung bis 1951/52. Zu dieser Zeit wurde das Museumsgebäude (der ehemals klösterliche Teil) der Abteilung Kultur als Gesellschaftliches Kulturzentrum übergeben. (…) Nach Übernahme des Museumsgebäudes in Myślibórz durch die Abteilung Kultur wurden Ausstellungsexponate durch einen teilweisen Gebäudebrand zerstört. Ein Großteil von ihnen wurde auf dem Dachboden deponiert, der Rest entsorgt. Einige Museumsstücke, insbesondere Steinexponate, wurden dem dortigen Pädagogischen und Allgemeinbildenden Lyzeum als Lehrhilfen übergeben. Ein beträchtlicher Teil der Sammlungen befindet sich vermutlich in privaten Händen der Einwohner von Myślibórz. Die musealen Sammlungen verfügten über einen Katalog (…).“[2]

Auch der Bürgermeister von Myśliborz, Władysław Narożyński, erwähnt in seinen Memoiren die im Klostergebäude vorgefundenen umfangreichen musealen Sammlungen:

„Neben Sammlungen von Büchern deutscher Herkunft, von denen Lehrbücher an Lehrer hiesiger Mittelschulen, die der deutschen Sprache mächtig waren, abgegeben wurden, waren reichhaltige museale und geologische Sammlungen vorhanden, die irgendwie von Seiten der Entscheidungsträger mit keinem Wohlwollen bedacht wurden. Bis zum Jahre 1950 befanden sich noch wertvolle Reste aus dem Fundus des Museums in den Räumen des Museumsflügels, der Stelle für Soziales und Bildung, später dann verschwand komplett alles: Hellebarden, Schwerter, Büchsen, Pistolen, Flinten, Doppelbüchsen und aus noch frühe-

zbiory głównie archeologiczne, mineralogiczne, petrograficzne i geologiczne w prawie nienaruszonym stanie. Na uwagę zasługiwała umieszczona na wystawie mapa z naniesionymi stanowiskami archeologicznymi. Zbiory znajdujące się na wystawie były przez ww. porządkowane przy pomocy uczniów i wykorzystywane do celów dydaktycznych. Porządkowanie polegało głównie na tłumaczeniu metryk zabytków z niemieckiego na język polski. Uporządkowane zbiory w dobrym stanie przetrwały na wystawie 1951/52 r. W tym czasie gmach Muzeum (poklasztorny) został przekazany Wydziałowi Kultury na Społeczny Ośrodek Kultury. […] Po przejęciu gmachu Muzeum w Myśliborzu przez Wydz. Kultury zbiory znajdujące się na wystawie uległy zniszczeniu w czasie częściowego pożaru budynku. Większość przeniesiono na strych resztę wyrzucono na śmietnik. Niektóre zabytki zwłaszcza kamienne przekazano do tamtejszego Liceum Pedagogicznego i Ogólnokształcącego jako pomoce naukowe. Poważna część zbiorów znajduje się przypuszczalnie w rękach prywatnych mieszkańców Myśliborza. Zbiory muzealne posiadały katalog […].”[2]

Władysław Narożyński burmistrz Myśliborza w swoim pamiętniku również wspomina o bogatych zbiorach muzealnych zastanych w budynku klasztornym:

„Obok zbiorów książek poniemieckich, z których podręczniki oddane zostały nauczycielom miejscowych szkół średnich, znającym język niemiecki, znajdowały się bogate zbiory muzealne i geologiczne, nie znajdujące jakoś potrzebnej łaski w oczach niektórych poważnych czynników. Do roku 1950 jeszcze znajdowały się dość cenne resztki byłego muzeum w pomieszczeniach skrzydła muzealnego Domu Społeczno-Oświatowego, później zginęło wszystko do reszty: halabardy, miecze, rusznice, pistolety, flinty, dubeltówki, a z dawniejszych epok kamienne siekiery i młotki, dalej urny i inne znaleziska z okolicy Myśliborza.

W jednej z sal znajdowały się rzeźby drewniane, jak tryptyki, figury świątków, aniołów, a poza tym księgi cechowe. W sali tak zwanej geologicznej znajdowały się makiety przekrojów geologicznych Myśliborza i okolicy, mapy plastyczne, mapa znalezisk archeologicznych oraz reliefy geograficzne Myśliborza i okolic.

Taufengel Anioł chrzcielny

ren Epochen Steinbeile und Steinhämmer, ebenso wie Urnen und andere Funde aus der Umgebung von Myślibórz. In einem der Ausstellungsräume befanden sich Holzskulpturen, wie Triptychen, Heiligenfiguren und Engel, darüber hinaus Zunftbücher. Im sogenannten geologischen Saal befanden sich Modelle von geologischen Querschnittsprofilen von Myślibórz und seiner Umgebung, dreidimensionale Karten, Kartenmaterial mit archäologischen Fundstätten sowie geografische Reliefs von Myślibórz und seiner Umgebung. All dies verschwand spurlos, als ich meine Funktion als Leiter der Stelle für Soziales und Bildung niederlegte, und mich ausschließlich der Arbeit in der Schule widmete."[3]

Die erhalten gebliebenen musealen Sammlungen weckten bei zentralen Einrichtungen ein beträchtliches Interesse; im Jahre 1948 kam es nach zwei Besuchen von Dr. Jakimowicz von der Universität Toruń zur Verlegung von Exponaten und Buchsammlungen, die auf dem Dachboden des Rathauses und dem Klostergebäude gelagert waren. Im gleichen Jahr fand die Visite eines Vertreters der Wojewodschaft wegen der Übergabe deutscher Büchersammlungen an die Wojewodschaftsbibliothek Szczecin statt, in deren Ergebnis der Abtransport von Büchern per Lastwagen, teilweise an die Bibliothek, teilweise in die Papiermühle, erfolgte.[4]

Brandenburgisch-preußisches Wappen, 18. Jh.
Kartusz herbowy Państwa Brandenbursko-Pruskiego XVIII w.

Wszystko to zniknęło bez śladu, kiedy złożyłem funkcję kierownika Domu Społeczno-Oświatowego, zająwszy się wyłącznie pracą w szkole.(…)."[3]

Ocalałe muzealne zbiory wzbudzały ogromne zainteresowanie wielkich ośrodków, w 1948 roku złożył w Myśliborzu dwie wizyty dr Jakimowicz, profesor Uniwersytetu Toruńskiego. Chodziło o przekazanie do Torunia eksponatów i księgozbioru, które zmagazynowane były na strychu ratusza i w budynku klasztoru. W tym samym roku wizytę na miejscu złożył przedstawiciel ze szczebla wojewódzkiego, załatwiając sprawę przekazania Wojewódzkiej Bibliotece w Szczecinie niemieckich księgozbiorów. Książki wywieziono następnie samochodami ciężarowymi, częściowo do Biblioteki, częściowo na przemiał.[4]

Da eine Wiedereröffnung des Museums in Myślibórz nicht absehbar war, schickte das Pommersche Museum Szczecin ebenfalls Vertreter, um weitere musealer Exponate abzuholen. Übergeben wurde u. a. ein Triptychon aus der Kirche der Ortschaft Dalsze / Woltersdorf.

Bis heute sind lediglich zwei Objekte aus dem vormaligen Museum erhalten geblieben: die Skulptur eines Taufengels sowie ein Buch mit dem Titel „Die Kunst von 1800 bis zur Gegenwart“ von Anton Springer, welches sich in den Sammlungen der Pädagogischen Bibliothek befindet. Auf der äußeren Einbandseite ist das Buch mit einem runden Stempel mit dem Wappen des Kreises von Myślibórz / Soldin, umrandet mit der Inschrift „HEIMATMUSEUM DES KREISES SOLDIN“. versehen. Die Skulptur des Taufengels, die ursprünglich im Ausstellungsaal zum Thema Vorgeschichte präsentiert worden war, befindet sich gegenwärtig im Museum der Soldiner Seenplatte in Myślibórz. Datiert auf die Mitte des 18. Jahrhunderts repräsentiert die in Lindenholz gearbeitete, polychrome Skulptur, neben Taufbecken und Kanzel, ein typisches Element der Ausstattung hiesiger protestantischer Kirchen. Unter ikonografischem Blickwinkel betrachtet liegt die Vermutung nahe, dass der Engel in der ausgestreckten Hand eine Banderole hielt, jedoch ist er im Laufe der Jahre seiner Flügel, Arme und der Taufmuschel verlustig gegangen.

Die Anfänge des heutigen Museums

Im Jahre 1967 wurde das Museum auf Initiative der Sozial-kulturellen Gesellschaft von Myślibórz neu eröffnet. Da das Museum im Zeitraum vom 1. Januar bis 15. November 1967 über keine eigenen Räumlichkeiten verfügte, nutzte es einen Raum im Kreiskulturhaus von Myślibórz, wo museale Exponate vorübergehend deponiert wurden. Für Museumszwecke wurde dann das Pyritzer Tor (Brama Pyrzycka) übergeben und saniert. Ein Raum diente als Büro, ein weiterer wurde als Lager eingerichtet. Die erste Museumsleiterin war Danuta Traczyk. Anfänglich konzentrierten sich die Arbeiten des Museums auf den Bereich ethnografischer Forschungen sowie eine Bestandsaufnahme von unbeweglichen Denkmälern des Kreises Myślibórz. Gleichfalls wurden Anstrengungen für eine Instandsetzung

Muzeum Pomorskie również przysłało swoich przedstawicieli, którzy mieli załatwić sprawę przekazania kolejnych eksponatów muzealnych, m.in. tryptyków, do Szczecina, co też wobec braku widoków na otwarcie muzeum w Myśliborzu nastąpiło (chodziło m.in. o tryptyk z kościoła z m. Dalsze).

Do dzisiaj w Myśliborzu zachowały się tylko dwa obiekty z dawnego muzeum. Są to rzeźba anioła chrzcielnego oraz książka pt. „Die Kunst 1800 bis zur Gegenwart” Antona Springera, która znajduje się w zbiorach Biblioteki Pedagogicznej. Na wewnętrznej stronie jej okładki znajduje się odcisk okrągłej pieczęci z herbem powiatu myśliborskiego, z napisem w otoku: „HEIMAT-MUSEUM DES KREISES SOLDIN”. Rzeźba anioła chrzcielnego, która prezentowana była w sali poświęconej sztuce sakralnej, znajduje się obecnie w Muzeum Pojezierza Myśliborskiego. Datowana jest na połowę XVIII wieku i reprezentuje typowy – obok chrzcielnicy i ambony – element wyposażenia tutejszych kościołów protestanckich. Wykonana została w drewnie lipowym i jest polichromowana. Na podstawie przekazu ikonograficznego można stwierdzić, że anioł trzymał w wyciągniętej ręce banderolę, jednak na przestrzeni lat pozbawiony został skrzydeł, rąk i konchy.

Początki obecnego Muzeum

W 1967 roku z inicjatywy Myśliborskiego Towarzystwa Społeczno – Kulturalnego utworzono muzeum. Od 1 stycznia do 15 listopada 1967 roku muzeum nie posiadało własnych pomieszczeń, a korzystało jedynie z pomieszczenia w Powiatowym Domu Kultury w Myśliborzu. W tym pomieszczeniu umieszczono tymczasowo eksponaty muzealne. Na potrzeby muzeum wyremontowano i przekazano Bramę Pyrzycką. Jeden pokój przeznaczony został na pomieszczenie biurowe, w drugim natomiast utworzono magazyn. Pierwszym kierownikiem muzeum została pani mgr Danuta Traczyk. Początki pracy muzeum skoncentrowały się na badaniach etnograficznych oraz inwentaryzacji zabytków nieruchomych powiatu myśliborskiego. Zabiegano również o doprowadzenie do wyremontowania Kaplicy św. Gertrudy z przeznaczeniem na wystawy czasowe, co też i nastąpiło w 1969 roku.

der ehemaligen Bestattungskapelle des St. Gertrud-Hospitals als Ort für Einzelausstellungen unternommen, die im Jahre 1969 auch von Erfolg gekrönt wurden.

Im Jahre 1972 legte die damalige Museumsdirektorin, Janina Dwojewska, eine entsprechende Dokumentation bezüglich Instandsetzung und Ertüchtigung der Heilig-Geist-Kapelle (Kaplica św. Ducha) für Ausstellungszwecke des Museums vor. Im September 1973 wurde Elwira Gruzińska-Adamczyk Direktorin des Museums, das sie bis zum Jahre 1993 leitete.

Im Fundus des Museums befanden sich nun 120 Exponate. Die Tätigkeit des Museums bestand im Wesentlichen aus der Erarbeitung von Dauerausstellungen, die im neuen Gebäude präsentiert wurden, dem Sammeln von Ausstellungsmaterialien sowie der Erarbeitung entsprechender Ausstellungsszenarien, der Vorbereitung des Museumsdepots für die Aufnahme von Exponaten sowie der Durchführung von Feldforschungen im Kreisgebiet mit dem Ziel, Exponate für das Museum zu gewinnen. Im Jahr darauf ging das Museum in die Verwaltung des Kulturzentrums von Myślibórz (MOK) über, die bis dato fungierende Museumsdirektorin übernahm die Funktion des MOK-Instrukteurs für Museumskunde. Ungeachtet ungünstiger räumlicher Bedingungen wurde eine Bestandsaufnahme der Sammlungen durchgeführt, es wurden Inventurbücher und eine Fotodokumentation angelegt. Darüber hinaus wurde eine Museumsbücherei eingerichtet sowie denkmalpflegerische Arbeiten an Barockskulpturen durchgeführt.

Im Jahre 1977 begann die Restaurierung der Heilig-Geist-Kapelle (Kaplica św. Ducha), die fast zwei Jahre andauerte. Am 20. September 1979 fand die festliche Eröffnung des Museums im renovierten Kapellengebäude statt. Die Museumseinweihung erfolgte in Verbindung mit der Eröffnung des Kultur- und Bildungsjahres auf Wojewodschaftsebene sowie der Kunstsaison 1979/80. Mit der Einweihung des Museums öffneten eine archäologische Dauerausstellung: „Mittelalterliche Besiedlung der Seenplatte von Myślibórz“ und zwei Einzelausstellungen ihre Pforten: „Kesselwaren – Kupfergefäße aus dem 19. Jahrhundert“ aus dem Kupfermuseum in Legnica, sowie „Das kulturelle Schaffen in

W 1972 roku ówczesna kierowniczka placówki, mgr Janina Dwojewska, złożyła stosowną dokumentację na remont i adaptację Kaplicy św. Ducha do celów ekspozycyjnych muzeum. We wrześniu 1973 roku kierownikiem muzeum została Elwira Gruzińska-Adamczyk, która pełniła tę funkcję do roku 1993. Muzeum posiadało w swoich zbiorach 120 eksponatów. Działalność muzeum opierała się przede wszystkim na: ustaleniu tematyki wystaw stałych, które byłyby prezentowane w nowym budynku, zbieraniu materiałów do wystaw oraz opracowywaniu ich scenariuszy, przygotowaniu magazynu na przyjęcie eksponatów oraz prowadzeniu badań penetracyjnych na terenie powiatu celem pozyskania eksponatów. Rok później muzeum przeszło pod zarząd administracyjny Myśliborskiego Ośrodka Kultury, a dotychczasowa kierownik muzeum objęła stanowisko instruktora MOK ds. muzealnictwa. Mimo fatalnych warunków lokalowych przeprowadzono inwentaryzację zbiorów, założono księgi inwentarzowe i dokumentację fotograficzną. Ponadto zgromadzona została biblioteczka muzeum oraz przeprowadzona konserwacja rzeźb barokowych.

W 1977 roku rozpoczęto remont Kaplicy św. Ducha, który trwał blisko dwa lata. 20 września 1979 roku odbyło się uroczyste otwarcie muzeum w odrestaurowanym budynku kaplicy. Otwarcie muzeum zostało połączone z Wojewódzką Inauguracją Roku Kulturalno-Oświatowego i Sezonu Artystycznego 1979/80. W chwili otwarcia otworzono stałą ekspozycję archeologiczną pt. „Osadnictwo wczesnośredniowieczne na Pojezierzu Myśliborskim”, oraz dwie wystawy czasowe:

„Wyroby kotlarskie-XIX wieczne naczynia miedziane” – z Muzeum Miedzi w Legnicy, oraz „Dorobek kulturalny województwa gorzowskiego-prace gorzowskich artystów plastyków i fotografików”.

W 1993 został utworzony Ośrodek Edukacji Plastycznej i Historycznej. W skład Ośrodka weszły Muzeum Regionalne (Kaplica św. Ducha), Pracownia Plastyczna (Kaplica św. Gertrudy) i Pracownia Rękodzieła Artystycznego (Brama Pyrzycka).

Na stanowisko dyrektora O.E.P i H. powołano mgr Ryszarda Jobke, który pełnił swoją funkcję do 2015 roku.

Ausstellungssaal mit ethnografischen Exponaten Sala poświęcona zabytkom etnograficznym

der Wojewodschaft Gorzów“ mit Arbeiten von darstellenden Künstlern und Fotografen aus Gorzów.

Im Jahre 1993 wurde das Bildungszentrum für Darstellende Kunst und Geschichte gegründet. Ihm angeschlossen sind das Regionalmuseum (Heilig-Geist-Kapelle / Kaplica św. Ducha), das Atelier für darstellende Kunst (St. Gertrud-Kapelle / Kaplica św. Gertrudy) und das Atelier für Volkskunst (Pyritzer Tor / Brama Pyrzycka). Zum Direktor des Bildungszentrums wurde Ryszard Jobke ernannt, der in dieser Funktion bis zum Jahre 2015 tätig war. Im Jahre 2002 wurde auf Grundlage des Beschlusses Nr. LII/312/2002 des Stadtrates von Myślibórz das MUSEUM DER SOLDINER SEENPLATTE IN MYŚLIBORZ satzungsgemäß geschaffen. Bis heute ist die Heilig-Geist-Kapelle Hauptsitz des Museums, in der sich drei Ausstellungsräume, eine Einzelausstellung, Büros, Ateliers und das Depot befinden.

W 2002 roku Uchwałą Nr LII/312/2002 Rady Miejskiej w Myśliborzu stworzono i nadano statut MUZEUM POJEZIERZA MYŚLIBORSKIEGO w MYŚLIBORZU. Do chwili obecnej w kaplicy św. Ducha znajduje się główna siedziba muzeum, w której znajdują się trzy wystawy stałe, jedna wystawa czasowa, biura, pracownie i magazyn. W posiadaniu muzeum są również dalsze budynki: Brama Pyrzycka i Kaplica św. Gertrudy, w której mieści się Ośrodek Edukacji Plastycznej.

Wystawy stałe dzisiejszego muzeum

1. ARCHEOLOGIA – sala z zachowaną scenografią z 1979 r., która powstała na bazie wykopalisk archeologicznych prowadzonych na wczesnośredniowiecznym grodzisku myśliborskim. Ponadto w sali pokazane są zbiory z własnych badań archeologicznych, prowadzonych przez muzeum w miejscowości Gajewo,

Dauerausstellungen des heutigen Museums

1. ARCHÄOLOGIE – dieser Ausstellungsraum, dessen Szenario seit dem Jahre 1979 unverändert ist, entstand auf der Grundlage von archäologischen Ausgrabungen am Ort der mittelalterlichen Soldiner Burg. Darüber hinaus werden Sammlungen von Ergebnissen eigener archäologischer Aktivitäten des Museums in der Ortschaft Gajewo / Nesselgrund, Gemeinde Lubiszyn / Ludwigsruh gezeigt, wo ein Urnengräberfeld der Lebuser Gruppe der Lausitzer Kultur gefunden wurde. Es ist eine Sammlung von Urnen, Schmuckgegenständen und Werkzeugen sowie die Nachbildung eines Urnengrabes. Die Ausstellung wird durch einzigartige Exponate einer mittelalterlichen, hölzernen Kanalisation, gefunden an der Grabungsstätte im Kreuzungsbereich der Anders- und Mickiewicz-Straße in Myślibórz, bereichert. Den ältesten Teil der Ausstellung bilden prähistorische Tierknochen (u. a. eines Pferdes aus dem Pleistozän, Mammutzähne) sowie geologische Besonderheiten und Fossile.

2. KUNSTGESCHICHTE – in diesem Ausstellungsraum werden Exponate aus den Bereichen Malerei, Bildhauerei und Kunsthandwerk gezeigt. Vier Ausstellungsvitrinen zeigen Fundstücke archäologischer Ausgrabungen einer neuzeitlichen Töpferwerkstatt an der ul. Pomorska / Pommersche Straße, eines der wohl wertvollsten Denkmäler dieser Art in unserer Region. Darüber hinaus befinden sich in diesem Saal das aus dem 15. Jahrhundert stammende Kruzifix der Kapliczka Jerozolimska / Jerusalem-Kapelle, die Wappenkartusche brandenburgischer Kurfürsten aus dem 18. Jahrhundert, ein Begräbniswappen, eine Kollektion von Zinngefäßen, eine sakrale Skulptur, Reiseikonen aus Messing, Möbel des 18. und 19. Jahrhunderts sowie eine Sammlung von Porzellansaucieren.

3. GESCHICHTE UND ETHNOGRAFIE – in diesem Ausstellungsraum werden u. a. präsentiert: Fahnen, Fischereigerätschaften, Waagen, Bügeleisen, Werkzeuge für die Leinenbearbeitung, eine Weber-Werkstatt, ein Mahlgang, bäuerliche Werkzeuge, landwirtschaftliche und Haushaltsgeräte, Mitgifttruhen, Waffen, Möbel des 18. und 19. Jahrhunderts, Sammlungen von Schlüsseln und Vorhängeschlössern vom Mittelalter bis

gm. Lubiszyn, na cmentarzysku ciałopalnym ludności kultury łużyckiej grupy górzyckiej. Jest to zbiór popielnic, ozdób i narzędzi oraz rekonstrukcja grobu ciałopalnego. Ekspozycja została wzbogacona o unikatowe eksponaty wykopane u zbiegu ulic Andersa i Mickiewicza w Myśliborzu, tj. elementy średniowiecznej drewnianej kanalizacji. W części sali wystawione są najstarsze eksponaty: kości zwierząt prehistorycznych (m.in. konia plejstoceńskiego, zęby mamuta) oraz wytwory geologiczne i skamieliny.

2. HISTORIA SZTUKI – w sali prezentowane są eksponaty z dziedziny malarstwa, rzeźby i rękodzieła artystycznego. Cztery gabloty poświęcone są eksponatom pozyskanym z wykopalisk archeologicznych nowożytnego warsztatu garncarskiego na ul. Pomorskiej, który jest jednym z cenniejszych tego typu zabytków na naszym terenie. Ponadto w sali znajduje się krucyfiks z Kapliczki Jerozolimskiej z XV w., kartusz herbowy elektorów brandenburskich XVIII w., herb trumienny, kolekcja naczyń cynowanych, rzeźba sakralna, mosiężne ikony podróżnicze, meble z XVII–XX wieku oraz porcelanowy zbiór sosjerek.

3. „HISTORIA I ETNOGRAFIA" – w sali są wystawione między innymi: sztandary, narzędzia rybackie, wagi, żelazka, narzędzia do obróbki lnu, warsztat tkacki, żarna, narzędzia gospodarskie, rolne i gospodarstwa domowego, kufry wianowe, broń, meble z okresu XVIII–XX wieku, zbiór kluczy i kłódek od średniowiecza do współczesności.

GALERIA „M" – sala wystawiennicza muzeum znajdująca się na piętrze. Prezentowane są w niej wystawy czasowe organizowane przez muzeum lub innych twórców, odbywają się spotkania, wykłady i lekcje muzealne. W galerii upowszechniana jest głównie sztuka współczesna.

W 2016 roku dyrektorem muzeum została mgr Magdalena Szymczyk, archeolog. Muzeum na co dzień zajmuje się organizowaniem wystaw, spotkań muzealnych, odczytów, lekcji muzealnych oraz jest współorganizatorem imprez kulturalnych odbywających się w Myśliborzu.

in die Neuzeit sowie ein Holzkoffer, der 2012 in der Jahrhundertausstellung des Museumsverbandes Brandenburg zu sehen war.

GALERIE „M“ – ist ein im Obergeschoss des Museums befindlicher Ausstellungssaal. Präsentiert werden vom Museum oder anderen Künstlern organisierte Einzelausstellungen, es finden hier Treffen, Vorträge und Lehrstunden statt. Das Hauptaugenmerk der Galerie liegt auf moderner Kunst.

Seit 2016 ist Magdalena Szymczyk, von Beruf Archäologin, Direktorin des Museums. Sie beschäftigt sich mit der Organisation von Ausstellungen und musealer Zusammenkünfte, mit Vorträgen und thematischen Lehrstunden und sie ist als Mitorganisatorin von kulturellen Veranstaltungen in Myślibórz tätig.

Max-Berndt von Saldern-Mantel (Landrat des Kreises Soldin) (Hg.), Das Heimatmuseum des Kreises Soldin,1928.

M. Karolczak, 2008, 1928 – 2008 Dwa muzea wspólne dziedzictwo, Soldin – Myślibórz 1928 – 2008 Zwei Museen – Ein gemeinsames Erbe Soldin – Myślibórz, Myślibórz.

W. Narożyński, 1985, Spełnienie-Pamiętnik burmistrza, Tryptyk Szczeciński (Erfüllung – Erinnerungen eines Bürgermeisters, das Stettiner Triptychon) Bd.1, Szczecin.

Polsko-niemieckie spotkania z historią w Myśliborzu (Polnisch-Deutsche Treffen mit der Geschichte in Myślibórz), 2013, Heft 1–6, Myślibórz.

1 So beschrieben in: Polnisch-Deutsche Treffen mit der Geschichte in Myślibórz, 2013, z.6. S. 9
2 Museumsarchiv Myślibórz
3 Narożyński 1985, S. 132
4 Narożyński 1985, S. 114,115,119,121

Max-Berndt von Saldern-Mantel (Landrat des Kreises Soldin) (Hg.), Das Heimatmuseum des Kreises Soldin,1928.

M. Karolczak, 2008, 1928 – 2008 Dwa muzea wspólne dziedzictwo, Soldin – Myślibórz, Myślibórz.

W. Narożyński, Spełnienie – Pamiętnik burmistrza, w: Tryptyk Szczeciński, t.1, Szczecin 1985.

Polsko-niemieckie spotkania z historią w Myśliborzu, z. 1–6, Myślibórz 2013.

1 Polsko-niemieckie spotkania z historią w Myśliborzu, 2013, z. 6., s. 9.
2 Archiwum muzeum w Myśliborzu
3 W. Narożyński, Spełnienie – Pamiętnik burmistrza, w: Tryptyk Szczeciński, t.1, Szczecin 1985, s. 132.
4 Tamże, ss. 114, 115, 119, 121.